

ismeretlent, párhuzamosan lélegzőt.
Vajon szabadulna tőlem? Ezért itat
minden este? Ki ő? Ikertestvérem
egy késsel megkarcolt, csikorgó tó mélyén?
Pórus járt idő porolja magát bennem?
Nem hiszek neki. Minden csak szó, mondatok.
Várom az éjszakát, amikor nem vagyok.

Á D Á M P É T E R

VILLON HANGJA

Fordítói előszó

Az előttünk járó két-három nemzedék Villon-képét – legalábbis az életmű gerincét alkotó *Nagy Testamentum* tolmácsolását illetően – három költő-műfordító alakította ki: Mészöly Dezső, Szabó Lőrinc és Vas István. Mindhárman nagyjából egy időben fejezték be a *Nagy Testamentum* formahű fordítását: Szabó Lőrinc¹ és Vas István 1940-ben, Mészöly Dezső 1942-ben. Vas is, Mészöly is később alaposan átdolgozta viszonylag korai munkáját, az előbbi az ötvenes évek elején, az utóbbi a hetvenes években.² (Nem tartoznak ide Faludy György „átköltései”; ezek ugyanis nem fordítások, hanem variációk egy-egy Villon-témára.)

A három tolmácsolás közül Szabó Lőrinc zaklatott versbeszédű Villonja áll talán legtávolabb az eredetitől, szemben Vas „urbánusabb”, simább Villonjával. A versbeszéd az utóbbinál nyugodtabb, kiegyensúlyozottabb, és a szóhasználat is visszafogottabban archaizáló. Mészöly Villonja – a két költőéhez képest – a szélsőséges archaizálás miatt harsányabb, ha nem túlszínezett. Mindhárom fordítás *túlstilizálja* az eredetit; Villon egyszerűbb, természetesebb, dísztelenebb. A három formahű fordítás Villonja jókedvű kópé, holott az eredeti – bármennyire is bravúrosan játékos és nincs híjával az iróniának – sokkal nyersebb, keserűbb, komorabb. Ráadásul Villon szereti néven nevezni a dolgokat. Jellemző, hogy még a női nemi szervet is nevének nevezi (*sadinet*): míg az Szabó Lőrincnél „a szerelem Háza”, Vas Istvánnál „a szerelem rejtett virága”, Mészöly Dezsőnél pedig „rejtekek”.

A három fordítás szövegértelmezési tévedéseiről, fordítói melléfogásairól itt nem szeretnék részletesen beszélni;³ de mindhárom munka a maga idejében korszerű, ám immár egy évszázaddal ezelőtti filológiai eredményekre épít. Míg Szabó Lőrinc a bő jegyzetapparátussal ellátott 1927-es Dimier-féle kiadást követi, Vas István a negyvenes években legmegbízhatóbbnak számító, 1923-ban közreadott háromkötetes Thuasne-féle kiadást használta, ahogyan Mészöly Dezső is a Thuasne-kiadást tartotta szem előtt, jóllehet fordításának későbbi átdolgozásakor már André Mary 1962-es kiadású (először 1951-ben közreadott) Villonját vette alapul.

¹ *François Villon összes versei*, Európa, Budapest, 1974.

² François Villon: *A nagy testamentum*, fordította, a bevezető tanulmányt és a jegyzetet írta Vas István, Magvető, Budapest, 1957.; *A teljes Villon* Mészöly Dezső fordításában, kísérő tanulmányokkal és függelékkel, Magvető, Budapest, 1980.

³ Erre nézve lásd Ádám Péter: Ihlet és filológia, *Revue d'Études Françaises*, N° 15 (2010), 77–84.

A három formahű – vagy legalábbis rím- és szótaghű – Villon-fordításnak azonban nem csak a bizonytalan szövegértelmezés a legnagyobb baja. Az is probléma, hogy a rím-kényszer miatt a három fordító gyakran távolodik el az eredeti vers logikájától, a jelentés fontos elemeitől, és az eredetitől elrugaszkodó, fantáziált sorok sem mennek ritkaságszámba. Márpedig érdemes azon elgondolkodni, mi adhat többet Villonból: a szöveget híven követő rímtelen fordítás-e, amihez azért nem nehéz hozzáképelni a formát, vagy a formai hűségre törekvő fordítás, amely a kényszerek miatt csak elmosódottan adhatja vissza a jelentésnek az eredetiben még világos körvonalait. Ezért merült fel bennem kísérletként az ötlet, hogy prózafordító létemre visszafogottan és dísztelenül, csakis a szöveg-hűségre törekedve fordítsam újra a francia költőt.

A fordítással, amely a Jean-Claude Mühlerthaler által rekonstruált eredeti szöveget követi⁴, semmiképpen se szeretnék vetélkedni a három költővel, akinek patinás munkája ma már klasszikusa a hazai fordításirodalomnak. Mindössze az a célom, hogy a lehető leghívebben tolmácsoljam a francia szöveget. A pontosság kedvéért még a jambikus lejtésről is lemondtam. A villoni oktávákat rímtelenül, nyolc és tizenkettő közt változó szótagszámú sorokban adom vissza.

Mindehhez hadd tegyem hozzá, aligha lett volna merszem ebbe a munkába belevágni Nádasy Ádám nagyszerű Dante-fordítása, baráti biztatása és segítsége nélkül. Emellett az is adott valamennyi hátszelet, hogy Villon műveit ma már sok más nyelvre, például angolra meg olaszra is rímtelen sorokban fordítják.

Az alábbiakban a *Nagy Testamentum* két jól ismert darabját mutatom be: *Az ifjúságát visszasíró öregasszony panasztát*, valamint *Az ifjúságát visszasíró öregasszony tanácsai fiatal lányoknak* alcímen ismert balladát.

4 François Villon: *Lais, Testament, Poésies diverses; Ballades en jargon*, éd. bilingue Éric Hicks et Jean-Claude Mühlerthaler, Paris, Champion, coll. „Champion Classiques”, 2004.